

Hoe help ik
DE DIEREN
IN MIJN TUIN?



Een boek vol inspirerende
ideeën om dieren in je tuin
te verwelkomen

HELEN BOSTOCK & SOPHIE COLLINS

VOORWOORD DOOR ISABELLA TREE

KNNV UITGEVERIJ

Inhoud

Voorwoord	8
Inleiding	10



1 In de lucht

Hoe krijg ik meer kleine vogels in mijn tuin?	14
Waarom houden vlinders van vlinderstruiken?	16
Wat zijn de beste bloemen voor nachtvlinders?	18
Wat is de beste plek voor een nestkastje?	20
Bestaan er schadelijke insecten?	22
Hoe verander ik een gazon in een bloemenweide?	24
Wie bijt die gaatjes onder in mijn bloemen?	26
Kan ik mijn tuin geschikt maken voor vleermuizen?	28
Waarom zijn enkelvoudige bloemen beter?	30
Is tuinverlichting slecht voor dieren?	31
Waarom moet ik wespen welkom heten?	32
Moet ik een bijenhotel ophangen?	34

Moet ik bijen houden?	36
Is een voederschaal voor vlinders een goed idee?	37
Kan ik vogels helpen met nestmateriaal?	38
Wat is de zangklok?	40
Moet ik de vogels het hele jaar door voeren?	42
Alle roodborstjes in mijn tuin hebben een rode borst. Zijn het allemaal mannetjes?	44
Is natuurlijk voedsel beter voor vogels?	45
Ruim baan voor rupsen?	46
Wat is het nut van een lichtval?	48
Is stuifmeel net zo belangrijk als nectar?	50
Waarom moet ik blij zijn met onkruid?	52
Mijn tuin is ommuurd. Komen daar dieren in?	54
Werken groene daken echt?	56
Hoe herken ik insectenlarven?	57
Waar wonen hommels?	58

2 Op (en onder) de grond

Waar is de aardworm het meest mee geholpen?	62
Hoe kan ik egels helpen?	64
Moet ik slakken hun gang laten gaan?	66
Wie wonen er allemaal in mijn composthoop?	68
Kan ik stenige grond geschikt maken voor dieren?	70
Is een grastrimmer veilig voor dieren?	71
Moet ik gevallen bladeren laten liggen?	72

Zijn een moestuin en dierenleven te combineren?	74
Wat is een Hügel (en heb ik er een nodig)?	76
Hoeveel biotopen kan ik in mijn tuintje kwijt?	78
Wie voelt zich thuis in een boomstronk?	80
Mag ik spuiten tegen bladluis?	82
Kan ik hagedissen naar mijn tuin lokken?	83
Duizendpoot of miljoenpoot. Wat is het verschil?	84
Hoe kan ik het microscopisch leven zien?	86
Is mijn grind diervriendelijk?	88
Wil ik die wriemelende worm wel?	89
Waar kan ik houtstapels voor kevers kwijt?	90
Is spitten en graven slecht voor dieren?	92
Zijn keverlarven oké?	93
Waar zijn spinnen goed voor?	94



3 Water in de tuin

Moet mijn vijver kraakhelder zijn?	98
Wie wonen er op de bodem van de vijver?	100
Hoe maak ik mijn tuin aantrekkelijk voor libellen?	102
Heeft een kleine vijver wel zin?	104
Is kraanwater slecht voor dieren?	106
Gaan goudvissen samen met wilde vijverdieren?	107
Gaan honingbijen in bad?	108
Kan ik dieren naar mijn vijver verhuizen?	110
Moet ik een pomp in mijn vijver installeren?	111
Kan ik een moerastuin aanleggen zonder vijver?	112
Heeft mijn tuin genoeg voedsel en schuilplaatsen voor kikkers?	114
Welke oeverplanten zijn het best voor wilde dieren?	116
Mag ik waterlelies in mijn vijver planten?	118
Heeft een diervriendelijke vijver verschillende dieptes nodig?	120
Moeten vogels badderen?	122



Vergt een vijver veel onderhoud?	124
Hoe breng ik mijn vijver tot leven?	126
Is een waterornament even goed als een vijver?	128
Moet ik ijs in de vijver breken?	130
Heeft een vijver zon of schaduw nodig?	131
Wanneer moet ik mijn vijver leeghalen?	132
Wat is een regentuin?	134



4 De helpende hand

Wat mankeert een egel die overdag rondscharrelt?	138
Ik heb een vogelnest verstoord. Komt dat nog goed?	140
Ik ben gestoken door een hommelt. Gaat hij nu dood?	142



Er komen ratten op mijn vogelhuisjes af. Moet ik gif strooien?	143
Kan ik een bij in moeilijkheden helpen?	144
Wat moet ik doen voor een vlinder in de winter?	146
Moet ik een jong vogeltje dat alleen is verplaatsen?	148
Kan ik een hommelnest verplaatsen?	150
Waarom gaan mijn kikkers dood?	152
Wat kan ik doen tegen molshopen?	154
Wat moet ik doen met een gewonde vogel?	155
Er zitten laat in de herfst nog kikkervisjes in de vijver. Kan ik ze redden?	156
Moet ik lieveheersbeestjes in huis laten overwinteren?	158
Moet ik blij zijn met een sperwer in mijn tuin?	160
Ik hou van dassen, maar ze ploegen mijn gazon om. Hoe kan ik dat voorkomen?	162
Er zit een wespennest in de tuin. Moet ik iets doen?	164

Hoe help ik dieren die in het verdomhoekje zitten?	166	Wat is een ecologische verbindingzone?	198
Mag ik mierennesten verwijderen?	168	Gaan diervriendelijke tuinen en kinderen wel samen?	200
Wat hebben wilde dieren in de winter nog meer nodig behalve voedsel?	170	Geven insecten de voorkeur aan 'inheemse' planten?	202
Welk natuurlijk voedsel kan ik vogels en andere dieren in de winter geven?	172	Hebben dieren iets aan een tuin met alleen plantenbakken en potten?	204
Hoe voorkom ik dat de eekhoorns mijn voedersilo's leegeten?	173	Hoort recycling bij een diervriendelijke tuin?	206
Verstoort ik het dierenleven als ik onkruid tussen terrastegels verwijder?	174	Is mijn tuin wel veilig voor kinderen?	208
Ik heb een struik vol rupsen gesnoeid. Kan ik ze nog redden?	176	Wat is beter voor dieren, gras of andere beplanting?	209
		Moet ik een natuurdagboek bijhouden?	210
		Heeft het zin om een trailcam of nestkastcamera te installeren?	212
		Moet ik mijn vlonders weghalen?	214
		Hoe lok ik bestuivende insecten naar mijn schaduwrijke tuin?	215
		Er wordt veel geschreven over de afname van het aantal diersoorten, maar is er ook goed nieuws over het dierenleven?	216
		Verder lezen	218
		Register	220
		Fotoverantwoording	224

5 Het grote geheel

Hoe maak ik van een klein tuintje een dierenparadijs?	180
Als ik een boom kap, moet ik dan een nieuwe planten?	182
Waarom is turf verboden?	183
Gaan een kat en een voedertafel wel samen?	184
Welke omheining is het natuurvriendelijkst?	186
Kan ik diervriendelijk parkeren in mijn voortuin?	188
Kan ik tuinieren zonder chemische middelen?	190
Zijn alle bomen even aantrekkelijk voor dieren?	192
Heeft de manier waarop de burens tuinieren invloed op de dieren in mijn tuin?	194
Hoe weet ik dat de planten die ik koop niet behandeld zijn met bestrijdingsmiddelen?	196



Voorwoord

DOOR ISABELLA TREE

In Groot-Brittannië alleen al beslaan privétuinen een oppervlakte van meer dan 40.000 vierkante kilometer, meer dan alle natuurreservaten tezamen. Er zijn miljoenen tuinen, zowel grote als kleine, en daarin zouden in principe enorm veel wilde dieren kunnen leven. Zoals dit prachtige boek ons laat zien, kan iedereen die een tuin heeft hier een bijdrage aan leveren.

De noodzaak om het dierenleven de helpende hand te bieden is nog nooit zo groot geweest.

De laatste jaren volgden verontrustende berichten over de gezondheid van de natuur elkaar in hoog tempo op. Volgens de Britse vogelbescher-

De beste insectenhôtels hebben veel kleine openingen in allerlei vormen en maten en zijn gemaakt van verschillende soorten gerecycled materiaal of natuurlijke materialen uit de tuin.

ming, vliegen er in Groot-Brittannië nu 40 miljoen minder vogels rond dan in de jaren zestig. Wilde bloemensoorten verdwijnen in rap tempo. En het gaat steeds sneller. Sinds 1970 is het aantal insecten gehalveerd. De tijd dat autoruiten vol kwamen te zitten met dode muggen en nachtvlinders is allang voorbij. Het aantal nachtvlinders is met 88 procent afgenomen, het aantal grondkevers met 72 procent en het aantal vlin- ders met 76 procent. Bijen en andere bestuivende insecten maken een crisis door. En dan hebben we het alleen nog maar over de soorten die we kunnen tellen en identificeren. Veel andere insecten, waterplanten, korstmossen, mossen en schimmels gaan onopge- merkt verloren.

Het is makkelijk om je te laten afleiden door nieuws over ecologische rampen elders ter wereld, zoals de massale houtkap in tropische regenwouden of de vervuiling van de wereldzeeën, maar wat zich de afgelopen dertig jaar op de Britse Eilanden heeft afgespeeld is minstens zo erg. Volgens het rapport *State of Nature* uit 2016 is het Verenigd Koninkrijk een

van de landen waar de natuur het meest te lijden heeft gehad. Op een lijst met 218 landen kwam het op de 29^e plaats uit, van onderaf geteld. Dit wordt extra duidelijk gemaakt door de recente achteruitgang van enkele van onze populairste diersoorten, zoals de huismus, de woelrat, de slaapmuis en de egel.

Toch is nog niet alle hoop verloren. Al dat sombere nieuws heeft geleid tot grote zorgen onder de bevolking en het verlangen doen ontstaan een positieve bijdrage te leveren. Of het nu gaat om de *Extinction Rebellion* of de antiplasticbeweging, overal beginnen mensen na te denken over hun invloed op de planeet, kijken mensen anders naar het landschap om hen heen en zoeken ze manieren om de achteruitgang van de biodiversiteit tot staan te brengen.

De meeste mensen hebben wel enige invloed op wat er om hen heen groeit, of het nu om een tuin, volkstuintje, een berm of een plantenbak gaat. Alleen al door minder vaak gras te maaien en minder bestrijdingsmiddelen en (kunst)mest te gebruiken, kun je al veel voor wilde dieren en planten doen. Maar het is nog veel mooier en leuker om bijen en vlinders, vogels en kleine zoogdieren in je eigen achtertuin te verwelkomen door daar een geschikte leefomgeving te creëren, met de juiste planten en de juiste schuilplaatsen. *Hoe help ik de dieren in mijn tuin?* laat zien hoe dat kan, door inzicht te verschaffen in de levenscycli en gewoontes van onze inheemse vogels en insecten. En daarmee toont het je een heel universum, pal voor je neus, dat slechts wacht op het juiste moment om tot bloei te komen. Uit dit boek blijkt dat de tuin de plek is

waar de mens – net als de mier, de aardworm en de bever – een sleutelrol in de natuur kan spelen door een omgeving te creëren waarin het leven optimaal tot bloei kan komen. We kunnen spelen met wat we allemaal aan de mix toevoegen: wilde bloemen die in de winter en lente een bron van nectar zijn voor vroege bestuivende insecten tussen onze exoten en in onze gazons; natuurlijke processen zoals het gebruik van aaltjes (*nematoden*) en combinatieteelt om ‘plagsoorten’ zoals bladluizen te bestrijden; hier en daar een hoop gevallen bladeren om schuilplaatsen voor egels in winterslaap te creëren; een stukje met brandnetels voor vlinders. Zo creëren we een stukje wildernis op microniveau. Daarbij is het vooral zinvol onze ideeën over wat mooi en lelijk is een beetje aan te passen en ons iets minder druk te maken over hoe netjes de tuin eruitziet.

Als we dat samen met onze burens kunnen doen, is het resultaat des te groter. Als elke tuin in een straat een gat in de schutting maakt zodat egeltjes erdoor kunnen, verandert de hele straat plotseling in een ecologische verbindingzone. Een rij achtertuinen kan in verbinding komen te staan met een park, het talud van een spoorweg, of het pad langs een rivier of kanaal en daardoor ook met het achterliggende platteland. Zo worden de tuinen aangesloten op het systeem dat de landelijke biodiversiteit in stand houdt.

Dit boek staat vol leuke verrassingen. Het geeft ons de instrumenten om meer te kunnen genieten van de natuur in onze achtertuin en draagt bij aan ons enthousiasme en onze vreugde over de plek waar we het liefst rondscharrelen en uiteindelijk ook één zijn met de rest van de natuur.



Inleiding

De mensheid begint te beseffen dat we ook andere soorten dan onszelf moeten beschermen. En waar kun je beter beginnen dan in je eigen achtertuin? De afgelopen decennia is het aantal egels, wilde bijen en andere soorten die ooit in groten getale voorkwamen, schrikbarend snel afgenomen. We hebben daarom geen tijd te verliezen en moeten onze tuinen in natuurreservaatjes veranderen. Gelukkig is informatie over goed rentmeesterschap over de natuur nog nooit zo makkelijk te krijgen geweest.

De elementen staan centraal

Een tuin is een plek waar we groenten kweken, de was ophangen, barbecueën, de kinderen laten spelen en wat al niet meer. Maar hoe zien dieren onze tuinen? Voor hen zijn tuinen gewoon een bepaald type habitat. Of, om precies te zijn, een heleboel verschillende soorten leefgebieden, omdat onze tuinen allemaal net even anders zijn. Om op een andere manier over de tuin te leren denken, moeten we hem onderverdelen in zijn belangrijkste elementen: lucht, land en water.

Onder de levende wezens die zich thuis voelen in de lucht bevinden zich vleermuizen (de enige zoogdieren die kunnen vliegen), onze gevederde vrienden en honderden soorten vliegende insecten en ongewervelde dieren. Wist je dat je beveiligingsverlichting gevolgen kan hebben voor nachtdieren? En dat het nuttiger is vogels het hele jaar door te voeren dan alleen maar af en toe?

✔ Kies voor planten die zoveel mogelijk verschillende insecten aantrekken en bevorder de soortenrijkdom in je tuin.

SNELLE ANTWOORDEN

De kadertekst met de 'A' geeft snel en zo beknopt mogelijk antwoord op de vraag erboven. Voor uitgebreidere informatie lees je de hoofdtekst, die meer context en details biedt.



Misschien heb je al gehoord dat enkelvoudige bloemen beter voor bijen zijn dan samengestelde, maar heb je je wel eens afgevraagd waarom? Het eerste hoofdstuk beantwoordt enkele van zulke elementaire vragen.

Vervolgens bespreken we wat de landdieren nodig hebben. Je leert hoe je een egelpoortje kunt maken en een keverbank kunt aanleggen, en hoe je van een composthoop een knusse kinderkamer voor reptielen maakt. Mestwormen, pissebedden en springstaartjes leven ook in de composthoop, maar besef je wel dat we bedolven zouden worden onder meters rottende bladeren als die beestjes niet zo druk bezig waren al dat afval te recyclen? Een zuigexhauster is een onmisbaar onderdeel van de uitrusting van de amateurentomoloog, maar pas op dat je niet aan de verkeerde kant zuigt, anders krijg je misschien je mond vol kruipend gedierte.

Een diervriendelijke tuin zonder water is als een boomgaard zonder fruitbomen. Iedereen moet af en toe drinken en sommige dieren moeten ook in bad kunnen. In hoofdstuk drie ontmoeten we de bewoners van de tuinvijver, zoals de duikerwants, de zoetwaterpissebed en de azuurwaterjuffer. Je komt te weten wat

glazenmakers, korenbouten en heidelibellen zijn en hoe gerststro en een regenton je vijver in topconditie kunnen houden. Maar het blijft niet alleen bij vijvers. Als het bij jou in de buurt soms stortregent, is een regentuin misschien wel ideaal.

Tuindierenreddingsdienst

Tegen de tijd dat je hier bent aanbeland, ben je al bijna een expert op het gebied van diervriendelijk tuinieren. Dus is het nu de hoogste tijd om de handen uit de mouwen te steken en echt te helpen. Maar de meest voor de hand liggende oplossing is voor dieren niet altijd de beste. We hebben allemaal wel eens in tweestrijd gestaan over de vraag wat we aan 'schadelijke' insecten konden doen. Of ons afgevraagd wat we met een gewond dier moesten doen. In dit hoofdstuk leer je tuinieren zonder bestrijdingsmiddelen, hoe je met dilemma's moet omgaan en hoe je dieren in nood kunt helpen.

In het laatste hoofdstuk gaan we in op enkele grote vraagstukken waar de diervriendelijke tuinier mee te maken heeft. Slechts weinig mensen tuinieren op een afgelegen plek, dus je moet weten hoe je samen met je burens de biodiversiteit kunt bevorderen. Nu onze planeet geconfronteerd wordt met de zesde massa-extinctie, kunnen we het herstel van soortenrijkdom misschien bevorderen door een generatie te inspireren die in een verarmde natuur is opgegroeid.

Als dit je nieuwsgierigheid heeft gewekt, lees dan de Snelle Antwoorden of lees het hele boek van begin tot eind. *Hoe help ik de dieren in mijn tuin?* bewijst dat we allemaal een positieve rol kunnen spelen als we onze liefde voor tuinen en hun bewoners met elkaar delen.



Hoofdstuk

1

In de lucht



Hoe krijg ik meer kleine vogels in mijn tuin?

ALS JE JE BEST DOET om je tuin aantrekkelijk te maken voor vogels, kan het frustrerend zijn als hij in beslag genomen wordt door duiven en af en toe een ekster. Het is natuurlijk al mooi dat er überhaupt vogels in je tuin komen, maar hoe kun je meer soorten aantrekken, waaronder kleine vogels zoals roodborstjes, vinken en meesjes?



Wie houdt van wat?

De tijd dat er alleen broodkruimels en koekkrum op een voedertafel lagen, is allang voorbij. Er zijn nu allerlei soorten vogelvoer te koop, zoals gepelde zonnebloempitten en vetbollen met nootjes, zaadjes en gedroogd fruit. In je eigen voorraadkast kun je misschien nog veel meer vinden. Je kunt zelfs verse meelwormen kopen voor de insectenetters. En er zijn allerlei soorten voeder-

stations, van hangende silo's tot tafels en kooitjes waar alleen kleinere vogels in kunnen.

Duiven eten alles

Dat er zoveel duiven zijn, komt onder andere doordat ze niet erg kieskeurig zijn. Hun natuurlijke dieet bestaat uit graan en zaden, maar ook uit vers groen en bloemknoppen en ze zullen alles wat je ze aan vogelvoer voor-schotelt graag proberen. Van nature zoeken ze hun voedsel echter op de grond in plaats van in bomen.

Andere vogels die hun voedsel graag op de grond zoeken zijn roodborstjes, lijsters en mussen. Voor deze vogels zou je een voederbak kunnen kopen met een beschermingskap van gaas. Kleinere vogels kunnen makkelijk tussen de spijltjes door, maar duiven niet, dus strooi ook wat voer buiten de voederbak. Door de duiven niet uit te sluiten, maar andere soorten ook een kans te geven, vergroot je de kans op soortenrijkdom.

▣ Pimpelmezen (*Cyanistes caeruleus*) maken graag gebruik van hangende voedersystemen en houden van allerlei soorten voer, zoals noten, zaden en vetbollen.

Hangende voedersilo's kunnen nuttig zijn voor andere vogels dan duiven en maken het eekhoorns ook lastig. Als je er een kap met grofma-zig gaas over zet, komen eekhoorns en sommige grote vogelsoorten er niet bij en krijgen kleine vogels ook een kans. Veel kleinere vogelsoor-

ten, zoals vinken en mezen, geven de voorkeur aan voederstations waar ze op kunnen zitten. Je kunt ook vetbollen in de kooitjes hangen of, als je zelf zonnebloemen in de tuin hebt, een hele bloem met zaad-jes ophangen aan een touwtje door het eind van de stengel.

KOMT DE HUISMUS ER NOG BOVENOP?

Overall ter wereld is het aantal huismussen in de grote steden in tien jaar tijd alarmerend gedaald, soms wel met 60 procent. Sinds 2009 lijkt de afname enigszins te zijn gestabiliseerd. Er zijn veel verschillende mogelijke oorzaken geopperd, zoals vervuiling en voedselgebrek. Hoewel de afname van het aantal ongewervelde dieren, waaruit het dieet van jonge mussen grotendeels bestaat, een belangrijk rol speelt, vermoeden onderzoekers dat de afname van het aantal geschikte nestplekken de belangrijkste oorzaak is. Mussen bouwen hun nest graag dicht bij elkaar in de buurt. Vroeger nestelden ze graag onder balken

van overhangende daken, in hoeken en gaten in metselwerk en in heggen en grote struiken, maar die zijn in de huidige steden steeds minder te vinden. Als je een geschikte plek op een muur of onder dakbalken hebt, kun je de mussen helpen met een rijtje nestkastjes. Als je vervolgens zorgt dat er altijd genoeg voedsel aanwezig is, zou je korte tijd later zomaar een eigen mussenfamilie kunnen hebben. Paartjes kunnen maximaal vier keer per jaar jongen grootbrengen.

▣ Mussen zijn niet territoriaal en nestelen graag dicht bij elkaar. Ze nemen nestkastjes vaak snel in bezit.



A Uit onderzoek blijkt dat bij voederstations een natuurlijke rangorde tussen verschillende vogelsoorten geldt, waarbij de grotere vogels dominant zijn. Wie zoveel mogelijk soorten in de tuin wil, moet kijken naar wat verschillende soorten eten en voorkomen dat duiven alles opschrokken voor de kleintjes een kans krijgen.

Waarom houden vlinders van vlinderstruiken?

DE BUDDLEJA WORDT in het Nederlands niet voor niets vlinderstruik genoemd. De *Buddleja davidii*, zoals de volledige wetenschappelijke naam luidt, bloeit zelfs onder de meest ongunstige omstandigheden. Je vindt vlinderstruiken op voedselarme grond, bijvoorbeeld langs spoorlijnen, maar ook in zorgvuldig aangelegde tuinen, waar dan misschien de nieuwste variëteit staat. Maar waarom zijn vlinders zo dol op deze plant?

A De kelkvormige bloemen van de vlinderstruik zijn perfect aangepast aan het lange zuigorgaan (de tong) van de vlinder. Vlinders kunnen op de lange aren rusten terwijl ze nectar drinken. Vlinderstruiken bloeien lang en uitbundig. De bloemen hebben een sterke geur en veel nectar. Prima voor vlinders, dus!

Een populaire plant

Niet alleen vlinders, maar ook veel bijen en nachtvlinders zijn dol op de vlinderstruik. Toch is de buddleja niet inheems in Europa. De plant komt oorspronkelijk uit China, hoewel hij zijn wetenschappelijke naam te danken heeft aan Adam Buddle, een zeventiende-eeuwse predikant uit Essex.

Creëer een evenwichtige omgeving

Zelfs al heb je maar een kleine tuin, toch raden ecologen je aan het totaalbeeld niet te vergeten wanneer je planten kiest. Zo bleek uit een onderzoek over een periode van dertig jaar in een tuin in Leicestershire dat de blaadjes van de vlinderstruik door rupsen van wel negentien verschillende soorten nachtvlinders worden gegeten. De rupsen van vlinders bleken er echter niet zo van te houden. Als je wilt dat vlinders in alle levensfasen voedsel in je tuin kunnen vinden, heb je ook planten nodig die door vlinderrupsen gegeten worden.

Over de vraag welk dier waarvan houdt, kan een heel boek geschreven worden. Het beruchte koolwitje richt een ravage aan onder je kolen, maar de

DE BESTE VLINDERSTRUUKEN VOOR VLINDERS

Een top vijf van de beste variëteiten, geselecteerd uit de *National Plant Collection* in de Longstock Park Nursery in Hampshire. Volgens Peter Moore, die de verzameling beheert, hangt de aantrekkingskracht voor vlinders vooral af van de kwaliteit van de nectar en niet van het uiterlijk van de bloemen.

Distelvlinder,
Vanessa cardui



***Buddleja davidii* 'Autumn Delight'**. Rozerode bloemen, die later in het seizoen vooral in trek zijn bij vlinders zoals de dagpauwoog en de kleine vos. Hoogte: 200-300 cm; breedte: 200 cm.

***Buddleja* × *weyeriana* 'Pink Pagoda' (Kwekersrecht)**. Deze kruising met *weyeriana* heeft roze, pluimvormige bloemen met een feloranje hart. Aantrekkelijk voor bijen en vlinders. Hoogte: 150-300 cm; breedte: 150 cm.

***Buddleja* 'Sugar Plum' (= 'Lonplum') (Kwekersrecht)**. Weelderige, diep rozode, lange, taps toelopende bloemen. Aantrekkelijk voor veel vlinders en nachtvlinders. De plant is redelijk compact. Hoogte: 150 cm; breedte: 150 cm.

***Buddleja davidii* 'Summer House Blue'**. Bleke, porseleinblauwe bloemen met zilverachtige blaadjes. Aantrekkelijk voor meerdere soorten, waaronder de distelvlinder. Hoogte: 150-200 cm; breedte: 150 cm.

***Buddleja davidii* 'White Profusion'** (rechts). Een grote vlinderstruik met uitbundige witte bloemen met elk een geel hart. Aantrekkelijk voor verschillende vlindersoorten, zoals de atalanta en de dagpauwoog. Hoogte: 250 cm; breedte: 250 cm.

rupsen van het oranjetipje en het klein geaderd witje hebben liever pinksterbloem (*Cardamine pratensis*) of lookzonder-look (*Alliaria petiolata*). De gehakkelde aurelia houdt van gele hop (*Humulus lupulus* 'Aureus') en zowel hulst als klimop zijn de waardplanten

van het boomblauwtje. Buiten de tuin worden vlinderstruiken soms als invasieve planten gezien, bijvoorbeeld op kalkgrasland, waar ze gebieden overwoekeren die anders een goede habitat zouden vormen voor allerlei zeldzame ongewervelde dieren.



Wat zijn de beste bloemen voor nachtvinders?

OMDAT ZE BIJNA ALLEEN 's nachts vliegen, wordt de schoonheid van nachtvinders over het algemeen minder gewaardeerd dan die van vlinders. Er zijn echter veel meer soorten nachtvinders dan vlinders. De kans dat ze zich in je tuin voortplanten, is ook veel groter. Als je ze van dichtbij bekijkt, zijn ze minstens zo interessant en vertonen ze nog meer variatie ook. Enkele soorten nachtvinders vliegen toch overdag en hebben prachtige kleuren. Bij de keuze van je tuinplanten kun je rekening houden met hun voorkeuren.

Volwassen nachtvinders voeden zich met nectar en zijn meestal 's nachts actief. Daarom zijn bleke bloemen die 's nachts sterk geuren de beste keus. Maar er zijn enorm veel verschillende soorten nachtvinders, en sommige daarvan zijn specialisten die van specifieke planten houden.

Het leven van de nachtvlinder

De orde der *Lepidoptera* bestaat voor 96 procent uit nachtvinders. De overige 4 procent zijn de vlinders. Tot nu toe zijn er wereldwijd meer dan 150.000 soorten beschreven, maar de lijst wordt alsnog langer. Onderzoekers hebben al deze soorten in twee groepen ingedeeld, namelijk grote en kleine (hoewel sommige van de grootste kleine nachtvinders groter zijn dan de kleinste grote). Nachtvinders hebben geen monddelen om mee te eten. Ze kunnen alleen drinken en gebruiken daarvoor een oprolbaar zuigorgaan dat *proboscis* wordt

genoemd. Sommige kortlevende soorten nemen in hun volwassen levensfase helemaal geen voedsel in, maar doen dit alleen als rups. Om zoveel mogelijk soorten aan te trekken, moet je ook kijken naar wat ze als rups eten.

Dagsterren stelen de show

In ons land is er elk jaar wel iemand die zegt dat hij een kolibrie gezien heeft. Wat mensen dan werkelijk in hun tuin hebben gezien, is de kolibrievlinder, uit de familie van de pijlstaartvlinders (*Macroglossum stellatarum*). Deze nachtvlinder is overdag actief. Het is een incidentele bezoeker uit Zuid-Europa met een vleugelwijdte van bijna zes centimeter. Hij zweeft nagenoeg bewegingloos boven zijn favoriete bloemen, zoals de vlinderstruik en de rode spoorbloem. Een nachtvlinder die ook regelmatig in Europa wordt waargenomen, is zijn al even grote en opvallend gekleurde neef, de groot avondrood (*Deilephila elpenor*). Deze nachtvlinder heeft felroze strepen op lijf en vleugels tegen een olijfgroene achtergrond. De



Klein avondrood pijlstaartvlinder, *Deilephila porcellus*

rupsen van deze nachtvlinder, die wel 8 cm lang kunnen worden, eten graag fuchsia en wilgenroosje. Onder de kleinere soorten heb je het muntvlindertje (*Pyrausta aurata*). Dit is een bruine nachtvlinder met een mooie, subtiele tekening die zich in de kruidentuin

voortplant en daar ook zijn voedsel zoekt. Hij houdt niet alleen van munt, maar ook van andere kruiden, zoals majoraan en oregano. Onze kruidentuin is dus niet alleen nuttig voor de keuken, maar ook voor nacht- en dagvlinders.

PLANTEN VOOR NACHTVLINDERS

Nachtvinders houden van bloemen met veel nectar. Dit is hun top vier. Kies zo mogelijk voor veel verschillende planten waar nachtvinders van houden met een zo lang mogelijke bloeiperiode.

Dagkoekoeksbloem (*Silene dioica*). De dagkoekoeksbloem (rechts) oefent het hele jaar door een magnetische aantrekkingskracht uit op allerlei dieren en is ook erg geliefd bij nachtvinders, zweefvliegen en hommels. De plant verspreidt zich snel en moet misschien in toom gehouden worden, maar dat is de moeite waard, aangezien hij zo aantrekkelijk is voor insecten.

Siertabak (*Nicotiana glauca*). Dit is de oorspronkelijke variëteit van deze populaire borderplant met trompetvormige bloemen. Probeer deze variëteit te vinden en op te kweken uit zaad, aangezien modernere variëteiten vaak minder geur en nectar hebben. Bij sommige variëteiten is de trompet zo lang geworden dat de tong van de nachtvinders niet lang genoeg is om de nectar te bereiken.

Nachtviolier (*Matthiola longipetala* subsp. *bicornis*). Een makkelijk te kweken eenjarige plant met eenvoudige, lichtpaarse, witte of roze bloemen. Zowel mens als nachtvlinder genieten van de zwoele avondgeur.

Spoorbloem (*Centranthus ruber*). Een meerjarige plant die weinig onderhoud nodig heeft (links) met bosjes kleine, roze, trompetvormige bloemen en een lange bloeiperiode, die loopt van april tot augustus. Als de plant in juli wordt gesnoeid, bloeit hij zelfs nog langer.



Wat is de beste plek voor een nestkastje?

EERST HEB JE MEER vogelsoorten in je tuin uitgenodigd door voer voor ze neer te leggen. Daarna kun je proberen ze over te halen om te blijven. Nu diervriendelijke tuinen steeds populairder worden, is het moeilijk kiezen tussen het enorme aanbod aan nestkastjes, variërend van simpele kastjes tot ingewikkelde constructies in allerlei vormen en opvallende kleuren. Maar wat is de beste keus, voor welke vogelsoort is het kastje geschikt, en waar moet het hangen?

A Vogels die een nestje willen bouwen, zijn niet geïnteresseerd in de laatste modegrillen. Voor hen is alleen van belang of het nieuwe optrekje zich op de juiste plek bevindt en of het veilig en weerbestendig is. Welk type vogelhuisje het best is, hangt af van het soort vogel dat je hoopt aan te trekken.

Wie houdt van welk kastje?

Behalve als je ze al vaak in je tuin hebt gezien, of als je tuin aan een ander soort habitat grenst, zoals een bos of akkerland, moet je geen zeldzame soorten met uiterst specifieke eisen verwachten, zoals uilen of zwaluwen. Som-



mige soorten komen veel meer voor dan andere en maken ook eerder gebruik van standaard nestkastjes dan andere. De succesvolste nestkastjes zijn meestal ontworpen voor roodborstjes en pimpelmezen, al blijft het altijd mogelijk dat een zeldzamere of onverwachte vogelsoort zijn intrek neemt. Nestkastjes kun je het best ophangen in de herfst of winter, zodat vogels in de lente naar een geschikte plek kunnen gaan zoeken.

Wat wel en wat niet moet

Nestkastjes moeten gemaakt zijn van onbehandeld hout of, beter nog, houtbeton, een materiaal dat uit een mengsel van zaagsel en beton bestaat. Houtbeton is erg sterk en isolerend, zodat de nestkastjes warm blijven wanneer het buiten koud is, en koel wanneer het erg warm is. Er zijn twee hoofdtypen, met een gat als ingang of met een open voorzijde. Het laatste type zal eerder gekozen worden door het roodborstje, de grauwe vliegenvanger of de merel, maar de jonge vogeltjes zijn dan wel makkelijk bereikbaar voor roofdieren. De grootte van het invlieggat bepaalt welke vogel het kastje zal gebruiken. Kleinere openingen zijn bijvoorbeeld geschikt voor pimpelmezen, maar iets grotere voor koolmezen of zelfs

HOE HANG JE EEN NESTKASTJE OP?

- Hang nestkastjes met een ronde opening 1,5 tot 2 meter boven de grond, aan een schutting, een muur of een boom op een rustig plekje in de tuin.
- Hang nestkastjes niet in de buurt van voedertafels.
- Als de nestkast aan de stam van een boom wordt gehangen, gebruik dan geen spijkers of schroeven, want die kunnen de boom beschadigen. Gebruik liever kabelbinders of een draad met een rubberen mantel.
- Hang het nestkastje met de opening naar het noordoosten tot zuidoosten (controleer dit met een kompas). Als ze precies op het zuiden gericht zijn, wordt het binnen te warm. Een kastje van houtbeton mag iets meer in de zon hangen, omdat de temperatuurschommelingen kleiner zijn.
- Hang de nestkast niet in de buurt van boomtakken, waarlangs katten of eekhoorns makkelijk bij het kastje kunnen komen.
- Nestkastjes met ronde openingen kunnen het best een vrije aanvliegroute hebben. Kastjes die van voren open zijn moet je tussen dicht gebladerte hangen (bijvoorbeeld aan een muur achter het gebladerte van een klimplant).



2 De mannetjes van het winterkoninkje (*Troglodytes troglodytes*) hebben een sterke territoriumdrang en bouwen soms meerdere nestjes – soms ook in nestkastjes – in de hoop een wijfje aan te trekken.

spechten. Het nestkastje moet ook een opklapbare deksel of ander deurtje hebben zodat je het na het broedseizoen kunt schoonmaken. Je kunt de opening beveiligen met een metalen beschermplaatje, zodat roofdieren hem niet groter kunnen maken.

Nog een paar tips: kies geen nestkastje met een zitstokje voor de opening. Die zijn alleen handig voor roofdieren, zoals grijze eekhoorns, die zich daaraan kunnen vasthouden terwijl ze zich toegang tot het nest proberen te verschaffen. Koop ook geen kastje dat gecombineerd is met een voedertafel. Deze worden veel te koop aangeboden, maar vogels die een nest voor hun jongen zoeken, voelen zich bedreigd door andere, naar voedsel zoekende vogels en zullen zo'n kastje niet snel kiezen.

V Bestaan er schadelijke insecten?

WIE ZICH BEWUST IS van het belang van biodiversiteit, vraagt zich misschien af of ongewervelde dieren überhaupt wel uit de tuin geweerd mogen worden. Tegelijk wordt je geduld soms erg op de proef gesteld, vooral in jaren die gunstig zijn voor slakken of bladluizen. Hoe kun je het best omgaan met ongewervelde dieren: zijn al die kleine pootjes altijd welkom in je tuin?

Ken je beestjes

In de meeste biotopen, zelfs de kleinste, vormen allerlei verschillende soorten een complex netwerk met een precair evenwicht. Aan de hand van hun voedsel en functie zijn ongewervelde dieren onder te verdelen in herbivoren, detritivoren (afvaleters), roofdieren en omnivoren. De eerste groep eet planten, de tweede eet dood organisch materiaal (zowel dierlijk als plantaardig), de derde eet andere ongewervelde dieren en de vierde en laatste groep eet van alles, zowel plantaardig materiaal als andere ongewervelde dieren. Als een bepaalde voedselbron of een bepaald leefgebied schaars wordt voor een of meerdere soorten, zullen die soorten in aantal afnemen. In het omgekeerde geval, dus wanneer de beschikbare

Bladluizen scheiden honingdauw uit, een zoete vloeistof waar mieren gek op zijn. Voor veel andere diersoorten vormen de luizen zelf een belangrijke voedselbron.

hoeveelheid voedsel voor een of meer soorten toeneemt, zullen die soorten succesvoller worden en zich vermenigvuldigen. Wanneer de diversiteit in de leefomgeving standhoudt, zal het evenwicht zich na verloop van tijd herstellen, soms in de vorm van een kettingreactie. Meer voedsel voor een bepaalde soort leidt tot een toename van de populatie, maar zodra dat gebeurt, blijkt er misschien niet genoeg voedsel voor die grotere populatie te zijn, of neemt het aantal natuurlijke vijanden ook toe. Soms wordt een verstoring in het evenwicht tussen de soorten veroorzaakt door een onevenwichtige beplanting. Als een tuin gedomineerd wordt door

A Diversiteit en evenwicht moeten centraal staan. Pas als het natuurlijk evenwicht is verstoord en de omstandigheden voor een bepaalde soort zo gunstig worden dat de bevolking explosief toeneemt, spreken tuiniers van een plaag. Soms is dit het gevolg van menselijk ingrijpen, maar soms heeft de overbevolking natuurlijke oorzaken.

slechts een of twee plantensoorten die alleen een paar soorten ongewervelde dieren aantrekken, zullen die dieren in aantal toenemen (en zal het aantal exemplaren van andere soorten waarvoor die plant geen voedsel of schuilplaats biedt, afnemen). Dat is een van de redenen waarom de moderne landbouwmethode, waarbij in grote gebieden slechts een gewas wordt verbouwd, zo slecht zijn voor de biodiversiteit. Zelfs als de boeren geen bestrijdingsmiddelen gebruiken, biedt de eenzijdige begroeiing slechts mogelijkheden aan een zeer beperkt aantal diersoorten.

Voor wie diervriendelijk wil tuinieren, kunnen bepaalde soorten insecten soms irritant zijn, maar je mag ze nooit als schadelijk beschouwen.



Huisjesslakken en naaktslakken staan erom bekend dat ze dol zijn op hosta. Voor de diervriendelijke tuinier is het beter de planten te beschermen (bijvoorbeeld door ze in potten te zetten) dan zogenaamd schadelijke dieren te bestrijden.

ALS HET EVENWICHT VERSTOORD IS

Soms wordt een erg koude winter gevolgd door een lente die warmer is dan normaal, waarna het aantal bladluizen explosief toeneemt. Hun natuurlijke vijanden, zoals het onzelveheersbeestje en zijn larven, de larven van bepaalde zweefvliegen en insecten als oorwurmen en gaasvliegen, eten zo veel bladluizen als ze kunnen, maar worden toch overweldigd door het enorme aanbod. Deze overvloed, die de tuinliefhebber zo onaangenaam vindt, veroorzaakt echter een kettingreactie: later in het jaar of het jaar daarop is het aantal bladluiseters sterk toegenomen, omdat ze hun buikjes rond hebben kunnen eten en meer jongen groot hebben gebracht dan normaal. Als je een 'plaagjaar' hebt, bedenk dan hoe belangrijk al die ongewervelde dieren zijn, niet alleen in het grote geheel van de natuur, maar ook voor de mensheid zelf. Ze doen heel veel voor ons. Ze filteren ons water, houden de voedselketen in stand en zijn onmisbaar voor veel van onze voedingsgewassen. De vooraanstaande Amerikaanse bioloog E.O. Wilson zei het als volgt: 'Als de mens morgen van de aardbodem zou verdwijnen, zou de wereld nagenoeg onveranderd doordraaien. Maar als de ongewervelde dieren verdwenen, betwijfel ik of de menselijke soort het langer dan een paar maanden zou uithouden.'

Hoe verander ik een gazon in een bloemenweide?

OVERAL KUN JE LEZEN dat bloemenweides zo goed zijn voor het dierenleven. Als je toch al een gazon hebt, hoe moeilijk is het dan om er een bloemenweide van te maken? En is dat veel werk?

Eenjarig of meerjarig?

De meeste tuinen hebben tamelijk voedselrijke grond en in dat geval is een combinatie van eenjarige bloemen waarschijnlijk de eenvoudigste oplossing. Deze hebben kale grond nodig om te ontkiemen. De klassieke mix bestaat uit eenjarige ‘akkerbloemen’ en dat is meestal een combinatie van gele ganzenbloem, bolderik, korenbloem, valse kamille en grote klaproos. Deze trekken allerlei insecten aan en zaaien zich met een beetje geluk ook zelf uit. Een meerjarige bloemenweide bestaat uit wilde bloemen en grassen. In de natuur komen die vooral op schrale grond voor, omdat die het evenwicht tussen de twee groepen in stand houdt. Op een voedingsrijke bodem groeien de grassen veel sneller en verdringen ze de bloemen, dus alleen gazons op een

De meeste zadenmixen voor bloemenweides leveren een kleurrijk resultaat op, met eenjarige planten zoals de grote klaproos en de felblauwe korenbloem.

schrale bodem die niet met meststoffen zijn behandeld kunnen op deze manier worden getransformeerd.

Aan de slag met wat je al hebt

Als jouw tuin schrale grond heeft, is het waarschijnlijk mogelijk je gazon in een weide met meerjarige bloemen te veranderen. De transformatie zal ongeveer drie jaar in beslag nemen. Je begint er simpelweg mee je gazon te verwaarlozen. Maai niet vaker dan eens per week en haal het afgemaaide gras weg, maar wied geen onkruid en gebruik geen (kunst)mest. Na een jaar hou je op met maaien. Dan verschijnen de eerste bloemen die aantrekkelijk zijn voor dieren, zoals klaver, boterbloemen en paardenbloemen. Laat ze staan zodat ze zaad kunnen verspreiden en plant zelf nieuwe bloemen in kleine groepjes, zoals gewone margrietten, grote centaurie en veldsalie. Je kunt hiervoor jonge plantjes of zaden gebruiken. Nadat de bloemen aan het eind van het tweede jaar zaad hebben

geschoten, kun je maaien en het gemaaide gras verwijderen. Vervolgens maai je slechts een keer per jaar, nadat de bloemen hun zaden hebben verspreid. Als het gras nog te veel overwicht heeft, helpt het ook om kleine ratelaar te planten.

Een compleet nieuwe bloemenweide

Of je nu voor eenjarige bloemen of een weide met meerjarige planten kiest, je kunt het best vroeg in de lente beginnen. Als je slechts een kleine weide wil, kun je het bestaande gazon afplagen met een spade en de grond ompspitten. Voor een groter terrein moet je misschien een mechanische graszodensnijder of cultivator gebruiken. Hark de grond en laat hem zes weken braak liggen. Verwijder onkruid voor je met zaaien begint. Je hebt een grote keus aan zadenmixen. Kies er een

Het kost enige tijd om een echte bloemenweide met meerjarige planten aan te leggen, maar elk gazon kan aantrekkelijker worden gemaakt voor wilde dieren. Hoeveel werk dat is, hangt af van het soort en de oppervlakte van je bestaande gazon en of je alleen bloemen wilt of een combinatie van bloemen en gras. Soms kun je voortbouwen op wat je al hebt, maar soms zul je de grond eerst zaairijp moeten maken.

die bij de omstandigheden in jouw tuin past en maak een keuze tussen alleen inheemse planten of een breder scala met ook uitheemse soorten. Je hebt voor weides per vierkante meter maar weinig zaad nodig. Vermeng het zaad daarom met wat fijn zand, zodat je kunt zien waar je wel en niet geweest bent.

KLEINE RATELAAR: IDEEAAL VOOR BLOEMENWEIDES

Kleine ratelaar (*Rhinanthus minor*) is niet alleen een mooie plant met in de zomer strak rechtopstaande stengels vol bijenvriendelijke bloemen, maar kan ook helpen bij de aanleg van een wilde bloementuin. De plant is een halfparasiet die grassen in bedwang houdt, waardoor er ook wat voedingsstoffen overblijven voor andere bloeiende planten. Hij wordt een halfparasiet genoemd, omdat de wortels zich om de wortels van grassen wikkelen en daar voedingsstoffen uitzuigen, zodat de grassen minder hard groeien. De andere ‘helpt’ wordt verklaard uit het feit dat de gele ratelaar, in tegenstelling tot een echte parasiet, ook zelf voedingsstoffen produceert door middel van fotosynthese. De plant verspreidt zich snel door zelf zaad te schieten. Wanneer hij eenmaal op een weide verschijnt, zal hij zich daar meestal permanent vestigen. Als je een nieuwe bloemenweide aanlegt, zorg dan dat er kleine ratelaar in de zadenmix zit. Op een bestaande weide kun je het zaad in de herfst uitstrooien over van tevoren opengewerkte grond.

